

**КЪМ ВЪПРОСА ЗА ПОНЯТИЯТА ПАМЕТ И ТЕКСТ
(В НАУЧНАТА ЛИТЕРАТУРА
НА РУСКИ И БЪЛГАРСКИ ЕЗИК)**

*Кристиана Колева
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“*

**ON THE CONCEPTS OF MEMORY AND TEXT
(IN RUSSIAN AND BULGARIAN SCIENTIFIC
LITERATURE)**

*Kristiana Koleva
Paisii Hilendarski University of Plovdiv*

The report outlines the main points of the theoretical framework guiding our research project, *The Verbalization of Cultural Memory (Based on Materials from Russian and Bulgarian Languages)*. It focuses on the terminology of key concepts such as *memory, cultural memory, text, discourse, intertextuality, and interdiscursivity*. The concept of memory is examined from various perspectives, with particular emphasis on cultural memory. Cultural memory plays a central role in preserving cultural identity and is conveyed through various forms of communication, primarily through texts. Text is identified as one of the main carriers of cultural memory and a means of its verbalization. Discourse is described as a collection of texts and a form of verbalized cognitive activity. In this context, intertextuality and interdiscursivity are key concepts that describe the interactions between different types of texts and discourses.

Keywords: memory, cultural memory, text, discourse, intertextuality, interdiscursivity

В настоящата статия представяме алгоритъма на анализите в дисертационния ни труд *Вербализация на културната памет (върху материали от руски и български език)*, като съвсем накратко отбелязваме акцентите, върху които ще се гради изследването ни. Съвременното развитие на лингвокултурологията се характеризира с един изключителен интерес към съпоставителното изучаване на езиците и културите.

В настоящата разработка ще бъдат отчетени приносите на редица изтъкнати учени с изследвания по темата: А. Шчукин, М. Халбвакс, Н. Арутюнова, П. Рикъор, И. Галперин, Ю. Лотман, Я. Асман, Б. Богданов, Е. Добрева, И. Таушанова, М. Катошева, Н. Чернева и др. (вж. по-подробно библиографията).

Докладът ни засяга както общи въпроси, свързани с понятията **памет, културна памет, текст, дискурс, интертекстуалност, интердискурсивност**, така и отделни аспекти на дадения проблем. Решението на тази задача предполага изясняване на термините, които ще са ни необходими в разгръщането на нашето изложение, в теоретичен аспект. Ще следваме логическата последователност: от по-общите и универсални парадигми към конкретното задълбочаване в същностните характеристики на въпроса за **паметта и текста**. Преди всичко трябва да се изяснят различните гледни точки в определянето на понятията **памет и текст**.

Първата концепция за **паметта** принадлежи на Аристотел в трактата му „За спомнянето и паметта“: „Не само човекът и съществата, които притежават мнение или разум, но и някои други животни притежават памет¹„ (Aristotle/Аристотел 1941: 608). В психологията под **памет** се разбира познавателен (когнитивен) процес, състоящ се в запамяване, запазване, възпроизвеждане и забравяне на придобития опит, с осигуряване на връщането му в сферата на съзнанието и повторното му използване в различни дейности (Гонохова/Gonohova 2013: 61). В науката психология **паметта** се определя като познавателен психологически процес, включващ етапите запомняне, съхранение и след това възпроизвеждане на опит от страна на индивида (Большой психологический словарь/Bol'shoy psihologicheskiy slovar` 2002: 332). В педагогиката **паметта** е „способност за натрупване, запазване и възпроизвеждане на минали преживявания; едно от основните свойства на нервната система“ (ПППС/PPPS 2005: 323), а според философията „не цялата памет е запомняне на факти, има запомняне на човешко възприятие или чувстване, или действие по определен начин [...] и не всяко запомняне на факти е значение на факти“ (Dictionary of Philosophy/Философски речник 2009: 515). Е. Г. Азимов и А. Н. Шчукин определят **паметта** като запамяване, запазване и последващо възпроизвеждане от човек на неговия опит, както и като психофизиологичен процес, състоящ се в отразяване, консолидиране и запазване на миналия опит в мозъка (Азимов, Шчукин/Azimov, Shchukin 2009: 184).

Сред водещите учени, изследващи понятието **памет**, са още Я. Асман, П. Рикьор, М. Халбвас, които приемат съществуването на **повече от един вид памет**. Според П. Рикьор (Рикьор/Rikyor 2004: 133) съществуват два вида **памет** – **лична** и **колективна**. Той анализира как **личната памет** формира индивидуалния опит на човека и проследява

¹ Тук и до края на настоящото изложение преводът от английски и руски език е мой – К. К.

как спомените на индивида влияят на неговите представи за света. Също така анализира как историята и културата формират **колективната памет** на различните народи. В свое интервю при публикуване на книгата му „Паметта, историята и забравата“ той споделя: „В работата си „Паметта, историята и забравата – (*La Mémoire, l'histoire, l'oubli*)“ разглеждам проблема за способността като способност за запомняне и способност за припомняне. „Мога да си спомня миналото си“ или „не мога да си спомня миналото си“ (Рикьор/Rikyor 2004: 10).

Я. Асман различава два вида **памет** – **комуникативна** и **културна памет** (Асман/Asman 2001) (по-подробно вж. по-нататък в изложението). Както отбелязва И. Таушанова, М. Халбвакс разграничава **индивидуалната** и **колективна памет**, „като според него индивидуални могат да бъдат само усещанията, а спомените като памет са винаги тясно обвързани с мисленето, което няма как да не попада под влиянието на различни социални групи. Когато индивидът си спомня, то е винаги в рамките на колективната общност“ (Таушанова/Taushanova 2012: 168). М. Катошева говори за **памет** днес – в ерата на високите технологии (вж. Катошева/Katosheva 2013).

Всеизвестен факт е, че в миналото един от основните начини за предаването на **историята** и **паметта** се осъществява благодарение на устните предания. С течение на времето се появява **необходимостта от писменост**. Както е известно, писмеността възниква още преди новата ера под формата на йероглифи и рисунки. С тяхна помощ различните народи предават своята памет във вид на хроники, летописи, писма и други текстове.

Общоприето е да се смята, че **паметта** се разделя на два вида – **устна** и **писмена**. Според Ю. М. Лотман „писмената култура е култура, ориентирана към умножаването на текстовете, за разлика от устната, която е ориентирана към повторното възпроизвеждане на текстове и която се опитва да съхрани сведения за порядъка, а не за неговото разрушаване“ (Лотман, цит. по Димитрова/Dimitrova 2009: 57).

Паметта играе ключова роля в културното наследство на различните народи. Тя е вид механизъм, който поддържа това наследство. Общозвестно е, че **културната памет** всъщност представлява съвкупност от информация, обичаи, традиции, вярвания, легенди и предания, или: „Културната памет е набор от знания, ценности, традиции и символи, които се предават от поколение на поколение и формират основата на идентичността и поведението на хората“ (<https://nauchniestati.ru/spravka/kulturnaya-pamyat>). За пръв път терминът **културна памет** се въвежда от Я. Асман в книгата „Културна памет“, която развива теори-

ята за **колективната памет** на М. Халбвакс (Асман, цит. по Ефремов/Ефремов 2021). Я. Асман и А. Асман определят **културната памет** като „текстове, образи и ритуали, които са се утвърдили в поколенията, във векове, а в някои случаи дори в хилядолетия на повторение, и които формират нашето съзнание за време и история, нашата представа за себе си и за света“ (Асман, Асман/Asman, Asman 2006: ел.изт.).

Според някои учени като П. Нора и Я. Асман паметта е свързана с писмеността. Тя играе важна роля при предаването на културната памет, тъй като писмеността ни позволява да съхраним информация дълго време и тя не само запазва културната памет, но я и оформя. Изводът на Я. Асман за това, че: „[...] паметта живее и се съхранява в комуникацията. Ако комуникацията спре или ако референтната рамка на комуникативната реалност изчезне или се промени, следва забравата“, е от изключително значение за определяне на правилната посока на анализ в нашето дисертационно изследване (Асман/Asman 2004: 38).

В изследователските си търсения ние се фокусираме върху културната памет и писмеността, в частност върху текстовете, защото според нас съхраняването на културната памет в писмен вид е от първостепенна важност.

От края на ХХ век различни учени започват да изучават понятието *текст*, правят опити да типологизират и характеризират различните видове текст. В настоящото изследване ще се водим от мнението на редица изследователи, които твърдят, че речта, като основна форма на комуникация, предхожда текста – самият текст съхранява мисълта.

В монографията, представяща общоевропейските компетентности при овладяването на чужд език, е отбелязано: „Под понятието **текст** се разбира всеки фрагмент както в устна, така и в писмена форма, който се възприема, получава или обменя от ползващите/изучаващите езика. По този начин всеки акт на комуникация, при който се използва език, води до появата на текст; видовете речева дейност и езиковите процеси се анализират и класифицират според позицията на ползващия/изучаващия езика и събеседника/събеседниците по отношение на текста. Последният може да бъде завършен продукт, артефакт или цел или продукт на незавършена дейност. Различните средства за създаване на текст се използват за различни цели“ (Монография/Monografiya 2003: 94 – 102).

Според И. Р. Галперин: „Текстът представлява творческо-речеви процес, който е завършен и обективиран под формата на писмен документ, произведение, състоящо се от заглавие и редица специални единици (свръхфразови единства), обединени от различни видове лексич-

кална, граматическа, логическа и стилистическа връзка, които имат определена ориентация и прагматично отношение“ (Галперин/Gal`perin 2005: 80). Както знаем, речта бива писмена и устна.

В трудовете на съвременните лингвисти текстът се разглежда като един от фундаменталните обекти в лингвистичните изследвания. Редица учени смятат, че всъщност основната единица на езика не е думата или изречението, а именно текстът. „Точно текстът, а не изречението, е най-висшето и независимо езиково единство“ (Тураева/Turaeva 2009: 4). З. Я. Тураева определя текста като „всяко подредено множество от изречения, обединени от различни видове лексикални, логически и граматически връзки, способно да предава по определен начин организирана и насочена информация. Текстът представлява сложно цяло, което функционира като структурно-семантично единство“ (пак там: 11).

Според Т. В. Матвеева „текстът е сложна речева цялостна единица, в която всички съставляващи (сложни синтактични единици или микротекстове; изречения, думи) са свързани помежду си чрез обща мисъл и настроение“ (Матвеева/Matveeva 2003: 352).

Е. Г. Азимов и А. Н. Шчукин правят съществено допълнение, отбелязвайки, че текстът е „резултат от говорене или писане, продукт на речевата дейност; основната единица за комуникация, която човек използва в процеса на речевото си общуване“ (Азимов, Шчукин/Azimov, Shchukin 2009: 303).

Текстът се определя и като „интегрален компонент на даден вид комуникативно събитие, протичащо в реални ситуативни условия“ (Добрева, Савова/Dobрева, Savova 2000: 8). Според Б. Богданов всеки текст е в основата си „протичане-правене на смисъл“. Той допълва още, че: „веднага щом се сподели един текст, той започва да поражда други текстове“ (Богданов/Bogdanov 2014: ел. изт.).

Общозвестен е фактът, че дефиницията на понятието текст до ден днешен все още е спорно, но разрешаването на този казус не влиза във фокуса на нашите изследвания, затова ние приемаме универсалното според нас определение на И. Р. Галперин, което вече цитирахме в настоящото изложение.

Следващото понятие във фокуса на нашия анализ е **дискурс**. Лексикографските източници сочат, че този термин възниква и започва да се употребява в средата на XX век във връзка с развитието на когнитивната лингвистика. „Първоначално понятието дискурс се свързва с използването на езика в реално време (това е текстът в комуникативна ситуация). По-късно дискурсът се определя като форма на речево об-

щуване между хората. Съвременната лингвистика разглежда дискурса като дейност, която включва езика като изходен материал, а начинът на неговото прилагане е речта с присъщата ѝ процесуалност“ (Азимов, Шчукин/Azimov, Shchukin 2009: 63).

Класическата дефиниция на дискурса принадлежи на Н. Д. Арутюнова: „Дискурсът представлява свързан текст, който е съвкупност от екстралингвистични, прагматични, социокултурни, психологически и други фактори, текст в събитийния му аспект; реч, разглеждана като целенасочено социално действие, като компонент, участващ във взаимодействието на хората и механизмите на тяхното съзнание (в когнитивните процеси). Дискурсът е реч, „потопена в живота“. Следователно терминът дискурс, за разлика от термина текст, не се прилага за древни и други текстове, чиито връзки с живия живот не се възстановяват непосредствено“ (Арутюнова/Arutyunova 1998: 136).

Трябва да се отбележи, че първоначално „терминът *дискурс* във френската лингвистична традиция означава най-общо реч и се разбира като синоним на термина *текст*. Абстракциите, обозначени с тези термини, се разглеждат като тъждествени, но с развитието на различните науки като социолингвистиката и психолингвистиката, тези термини постепенно придобиват различно значение“ (Бочарникова/Bocharnikova 2010: 51).

„Дискурсът е сложно комуникативно явление – отбелязват Ю. Н. Караулов и В. В. Петров, – което освен текста включва и екстралингвистични фактори (знания за света, мнения, нагласи, цели на адресата), необходими за разбиране на текста“ (Караулов, Петров/Karaulov, Petrov 1989: 8).

М. Я. Димарски определя дискурса като „начин за предаване на информация, а не средство за нейното натрупване и умножаване; дискурсът не е носител на информация“ (Димарски/Dymarskiy 1999: 40). Именно в това той вижда разликата между двата термина.

Дефиниция за интересуващото ни понятие откриваме и у Н. Чернева – срв.: „Дискурсът като резултат е съвкупност от текстове, генерирани в процеса на комуникация. Дискурсът като процес е вербализирана речемислителна дейност. Дискурсът намира проявление в комуникацията, която е невъзможна без него“ (Чернева/Cherneva 2013: 70).

Дискурсът „може да представи неразпиляно тази междинна речева категория, която посредничи между общата реч и нейното конкретно проявление на устен и писмен текст. Така ще се подчертае и идеята, че докато текстът съществува посочимо, дори когато е устен, дис-

курсът не може да се посочва, защото е коефициент в него“ (Богданов/Bogdanov 2014: ел. изт.).

С. Димитрова въвежда в употреба в българската научна терминология и определя с дискурс „всяко множество от логично свързани изречения“ (Димитрова/Dimitrova 1984: 9). Според Д. Димитрова „понятието дискурс не се дефинира еднозначно – в някои случаи то се отъждествява с текст, в други се използва като синоним на ситуативна реч, в трети текст – дискурс се съотнасят като език – реч“ (Димитрова/Dimitrova 2005: 2).

Понятието **интертекстуалност** е с латински произход и буквално означава „междутекстовост“. Според И. Мавродиева терминът интертекстуалност „е въведен на теоретично равнище от Юлия Кръстева; той е дефиниран, развит, обогатен като методика в две монографии на автора, който прави своите изследвания и разсъждения върху художествената литература“ (Мавродиева/Mavrodieva 2020: 9). Според Ю. Кръстева интертекстуалността се появява „във вътрешността на един-единствен текст“ във вид на взаимодействие на елементи, идеи, структури и т.н., „отнети: от други, исторически предходни текстове, и показва как този текст „чете“ историята и се помества в нея“ (цит. по Добрев, Добрева/Dobrev, Dobreva 2013: 4).

Учените определят термина *интертекстуалност* по различен начин. Общото при всички е, че всеки текст се явява „реакция“ на предходните текстове (Чернева/Cherneva 2013: 32). В „Революции поетического языка“ Ю. Кръстева твърди, че „интертекстуалността не е имитация или възпроизвеждане, а транспозиция на една или повече знакови системи в друга знакова система“ (цит. по Пеге-Гро/P`ege-Gro 2008: 52).

Интертекстуалността е „съществуването на един текст в друг текст, в културен контекст, функционирането на текста в сложен дискурс, връзките и отношенията на текста с други текстове в определена култура“ (Азимов, Шчукин/Azimov, Shchukin 2009: 86). Според Р. Барт, за да се говори за интертекстуалност, е „задължително присъствието на интертекстови отношения като препратката му към други текстове, кодове, знакове“ (Барт/Bart 1989: 249).

В обобщение на гореказаното: интертекстуалността всъщност е връзката на един текст с друг текст или с няколко други текста. Тя представлява общо свойство на текстовете, изразяващо се в наличието на многоизмерни и многостепенни връзки, благодарение на които текстовете (или техните части) могат по различни начини да взаимодействат изрично или имплицитно помежду си). С други думи, интер-

текстуалността – това е взаимодействието между серия от текстове. Н. А. Фатеева споделя, че: „интертекстуалността е начин за създаване на нов концептуално-авторски текст чрез сложното взаимодействие на автора с други текстове“ (Фатеева/Fateeva 1997: 12).

В свое изследване Н. Чернева отбелязва важния факт, че „[з]а да възприеме нов текст, читателят трябва да бъде носител на „интертекстуална енциклопедия“ (термин на У. Еко), чиято основа е съставена от „предварителни знания, набор от информация от културно- и материално-исторически, географски и прагматичен характер“ (Чернева/Cherneva 2013: 35).

По аналогия на интертекстуалността в науката се въвежда и терминът **интердискурсивност**. Учените отдавна забелязват, че дискурсът не съществува самостоятелно, а се преплита и взаимодейства с други дискурси. Понятието интердискурсивност описва този феномен и за пръв път е въведено от М. Пешо. В концепцията на Пешо интердискурсът е „ясно свързан, фактически взаимозаменяем с концепцията за реконструкция – съвкупност от предишни дискурси, действащи като „суровина“ за нов дискурс“ (цит. по Белоглазова/Beloglazova: 359).

В. Е. Чернявска твърди, че интердискурсивността „характеризира взаимодействието между различните типове дискурси, интеграцията, пресичането на няколко различни области от човешкото знание и практики“ (Чернявска/Chernyavska 2004: 107). Според нея „интердискурсивните елементи са средствата на езиковата система, текстовите структури, комуникативно-речевите стратегии, техники, оперативните стъпки на речевия субект, заложили от него в текстовата тъкан, характеризиращи едновременно много дискурси“ (пак там: 107).

Друг автор – С. А. Данилова, разглежда интердискурсивността като следствие от дискурсна хетерогенност – „явление, при което текстовете, принадлежащи към сферата на всеки дискурс, са изградени според законите на друг дискурс“ (Данилова/Danilova 2015: ел. изт.). Г. В. Прокофиев определя интердискурсивността като „взаимодействие на дискурси от различни семантични нива в контекста на поликодовия текст²“, (Прокофиев/Prokofiev 2013: 77), а Н. Ю. Георгинова обяснява този феномен със „сложния и взаимосвързан характер на човешката познавателна дейност, вербализиран в различни видове дискурс“ (Георгинова/Georginova 2014: 154). У. А. Жаркова описва интердискурсивността като „интегриране на различни комуникативно-прагматични черти в рамките на един дискурс“ (Жаркова/Zharkova 2014: 3).

² В доклада ни „Към въпроса за креолизираната символика (в съвременната научна литература на руски език“ (Колева 2024, под печат).

Както стана ясно, интердискурсивността е сравнително ново понятие, което представлява интерес за съвременните лингвисти и е обект на техните научни търсения.

В заключение можем да отбележим, че в настоящата статия изследователският анализ се фокусира върху понятийния апарат, необходим за разгръщане на теоретичния алгоритъм в по-голямо изследване на тема: „Вербализацията на културната памет (върху материали от руски и български език)“. Бяха изяснени различните научни гледни точки за същността и употребата на: памет, културна памет, текст, дискурс, интертекстуалност и интердискурсивност.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Азимов, Шчукин/Azimov, Shchukin 2009:** Азимов, Э. Г., Щукин, А. Н. *Новый словарь методических терминов и понятий*. Москва: Икар, 2009. [Azimov, E. G., Shchukin, A. N. *Novyy slovar` metodicheskikh terminov i ponyatiy*. Moskva: Ikar, 2009.]
- Aristotle/Аристотел 1941:** Aristotle. *The Basic Works of Aristotle, Edited and with an Introduction by Richard McKeon*. New York: Random House, 1941.
- Арутюнова/Arutyunova 1998:** Арутюнова, Н. Д. *Дискурс // Языкознание. Большой энциклопедический словарь*. Москва: Большая Российская энциклопедия, 1998. [Arutyunova, N. D. *Diskurs // Yazykoznanie. Bol`shoy entsiklopedicheskiy slovar`*. Moskva: Bol`shaya Rossiyskaya entsiklopediya, 1998.]
- Асман/Asman 2001:** Асман, Я. *Културната памет*. София: Планета-3, 2001. [Asman, Ya. *Kulturnata pamet*. Sofia: Planeta-3, 2001.]
- Асман/Asman 2004:** Асман, Я. *Культурная память*. Москва: Язык славянской культуры, 2004. [Asman, Ya. *Kul`turnaya pamyat`*. Moskva: Yazyk slavyanskooy kul`tury, 2004.]
- Асман, Асман/Asman, Asman 2006:** Асман, Я., А. Асман. *Културна памет. // Hyperkulturell*. <<https://www.hyperkulturell.de/културна-памет/>>, 30 август 2024. [Asman, Ya. *Kulturna pamet. // Hyperkulturell*. <<https://www.hyperkulturell.de/културна-памет/>>, 30 August, 2024.]
- Барт/Bart 1989:** Барт, Р. *Избранные работы: Семиотика: Поэтика*. Москва: Прогресс, 1989. [Bart, R. *Izbrannye raboty: Semiotika: Poetika*. Moskva: Progress, 1989.]
- Белоглазова/Beloglazova, http:** Белоглазова, Е. В. *Интердискурсивность. // Энциклопедия „Дискурсология“*. <<https://cyberleninka.ru/article/n/interdiskursivnost/viewer>>, 30 април 2024. [Beloglazova, E. V. *Interdiskursivnost`*. // *Entsiklopediya Diskursologiya*.

<<https://cyberleninka.ru/article/n/interdiskursivnost/viewer>>, 30 April 2024.]

Богданов/Bogdanov 2014, http: Богданов, Б. *Текст, дискурс и смисъл*, 2014 <https://www.bogdanbogdanov.net/bg_literature_poetry_history_arch.php?page=discussion_show&discID=104>, 27 април 2024. [Bogdanov, B. *Tekst, diskurs i smisal*, 2014 <https://www.bogdanbogdanov.net/bg_literature_poetry_history_arch.php?page=discussion_show&discID=104>, 27 April 2024.]

Большой психологический словарь / Bol'shoy psihologicheskiy slovar` 2003: Ред. Машеряков, Б. Г., Зинченко, В. П. Санкт-Петербург: Прайм – ЕВРОЗНАК, 2002. [Mashcheryakov, B. G., Zinchenko, V. P. *Bol'shoy psihologicheskiy slovar`*. Sankt-Peterburg: Praym – EVROZNAK, 2002.]

Бочарникова/Bocharnikova 2010: Бочарникова, Е. А. О соотношении понятий «текст» и «дискурс» в лингвистике. // *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, № 1 (5), часть 1, 2010. [Bocharnikova, E. A. O sootnoshenii ponyatiy tekst i diskurs v lingvistike. // *Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki*, № 1 (5), chast` 1, 2010.]

Галперин/Gal`perin 2005: Гальперин, И. Р. *Текст как объект лингвистического исследования*. Москва: Едиториал, 2005. [Gal`perin, I. R. *Tekst kak ob`ekt lingvisticheskogo issledovaniya*. Moskva: Editorial, 2005.]

Георгинова/Georginova 2014: Георгинова, Н. Ю. Интердискурсивность, интертекстуальность, полифония: к соотношению понятий. // *Вестник Ленингр. гос. ун-та им. А. С. Пушкина*, 2014. [Georginova, N. Yu. Interdiskursivnost`, intertekstual`nost`, polifoniya: k sootnosheniyu ponyatiy. // *Vestnik Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta imeni A. S. Pushkina*, 2014.]

Гонохова/Gonohova 2013: Гонохова, Т. А. *Учебное пособие по психологии*. Горно-Алтайск: РИО ГАГУ, 2013. [Gonohova, T. A. *Uchebnoe posobie po psihologii*. Gorno-Altaiisk: RIO GAGU, 2013.]

Данилова/Danilova 2015, http: Данилова, С. А. *Институциональный дискурс, интердискурсивность и дискурсная гетерогенность*. <<http://e-koncept.ru/2015/65134.htm>>, 30 април 2024. [Danilova, S. A. *Institucional`nyu diskurs, interdiskursivnost` I diskursnaya geterogenost`*. <<http://e-koncept.ru/2015/65134.htm>>, 30 April, 2024.]

Димитрова/Dimitrova 1984: Димитрова, С. *Текст и подтекст. Наблюдения над пресупозициите в руския дискурс*. София: Наука и из-

- куство, 1984. [Dimitrova, S. *Tekst i podtekst. Nablyudeniya nad presupoziitsite v ruskiya diskurs*. Sofia: Nauka i izkustvo, 1984.]
- Димитрова/Dimitrova 2005:** Димитрова, Д. Текстът и неговият анализ. // *Комуникативната компетентност в съвременния научен дискурс. Сборник в чест на 70-годишнината на проф. Кирил Димчев*. София: Булвест 2000, 2005. <<http://georgesg.info/belb/metodika/dimitrova/tekstanaliz.htm>>, 27 април 2024. [Dimitrova, D. *Tekstat i negoviyat analiz*. // *Komunikativnata kompetentnost v savremenniya nauchen diskurs. Sbornik v chest na 70-godishninata na prof. Kiril Dimchev*. Sofia: Bulvest 2000, 2005. <<http://georgesg.info/belb/metodika/dimitrova/tekstanaliz.htm>>, 27 April 2024.]
- Димитрова/Dimitrova 2009:** Димитрова, Ц. „Народната История“ между устност и писменост. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2009. [Dimitrova, Ts. *Narodnata istoriya mezhdu ustnost i pismenost*. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, 2009.]
- Добрев, Добрева/Dobrev, Dobreva 2013:** Добрев, Д., Добрева, Е. *Интертекстуалност в масовите комуникации: основни понятия, примери, задачи*. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2013. [Dobrev, D., Dobreva E. *Intertekstualnost v masovite komunikatsii: osnovni ponyatiya, primeri, zadachi*. Shumen: UI „Episkop Konstantin Preslavski“, 2013.]
- Добрева, Савова/Dobreva, Savova 2000:** Добрева, Е., Савова, И. *Текстолингвистика*. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2000. [Dobreva, E., Savova I. *Tekstolingvistika*. Shumen: UI „Episkop Konstantin Preslavski“, 2000.]
- Димарски/Dymarskiy 1999:** Дымарский, М. Я. *Проблемы текстообразования и художественный текст (на материале русской прозы XIX – XX вв.)*. Санкт-Петербург: Изд-во СПбГУ, 1999. [Dymarskiy, M. Ya. *Problemy tekstoobrazovaniya i hudozhestvennyy tekst (na materiale russkoy prozy XIX – XX vv.)*. Sankt-Peterburg: Izdatel`stvo Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta, 1999.]
- Ефремов/Efremov 2021, http:** Ефремов, В. А. Культурная память и прецедентные феномены. // *Мир русского слова*, 2021. <<https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnaya-pamyat-i-pretседentnye-fenomeny-sluchay-f-m-dostoevskogo>>, 25 март 2024. [Efremov, V. A. *Kul`turnaya pamyat` i pretседentnye fenomeny*. // *Mir russkogo slova*, 2021. <<https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnaya-pamyat-i-pretседentnye-fenomeny-sluchay-f-m-dostoevskogo>>, 25 March 2024.]
- Жаркова/Zharkova 2014:** Жаркова, У. А. К проблеме интердискурсивности типа текста «спортивный анонс» (на материале немецко-

язычных текстов). // *Вестник Нижневартковского государственного университета*, 2014, № 4, 21 – 29. [Zharkova, U. A. K probleme interdiskursivnosti tipa teksta «sportivnyy anons» (na materiale nemetskoyazychnyh tekstov). // *Vestnik Nizhnevartovskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2014, № 4, 21 – 29.]

Караулов, Петров/Karaulov, Petrov 1989: Караулов, Ю. Н., Петров, В. В. От грамматики текста к когнитивной теории дискурса: вступ. статья // Дейк ван Т. А. *Язык. Познание. Коммуникация*. Москва: Прогресс, 1989. [Karaulov, Yu. N., Petrov, V. V. Ot grammatiki teksta k kognitivnoy teorii diskursa: vstup. stat`ya // Deik van T. A. *Yazyk. Poznanie. Kommunikatsiya*. Moskva: Progress, 1989.]

Катошева/Katosheva 2013, http: Катошева, М. Между литературната памет и забраната/забравата // *Littera et Lingua*, 2013. <<https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2013/3-4/katoshevam>>, 25 март 2024. [Katosheva, M. Mezhdur literaturnata pamet i zabranata/zabravata // *Littera et Lingua*, 2013. <<https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2013/3-4/katoshevam>>, 25 March 2024.]

Колева/ Koleva 2024, под печат: Колева, К. *Към въпроса за креолизираната символика (в съвременната научна литература на руски език)* (под печат). [Koleva, K. *Kam vaprosa za kreoliziranata simvolika (v savremennata nauchna literature na ruski ezik)* (pod pechat), 2024.]

Культурная память/Kul`turnaya pamyat` , http: ключевые понятия и важность сохранения наследия. // Научные Статьи.Ру, 2023. <<https://nauchniestati.ru/spravka/kulturnaya-pamyat>>, 25 март 2024. [Kul`turnaya pamyat` klyuchevye ponyatiya i vazhnost` sohraneniya naslediya // *Nauchnye stat`i.ru*, 2023. <<https://nauchniestati.ru/spravka/kulturnaya-pamyat>>, 25 March, 2024.]

Мавродиева/Mavrodieva 2020: Мавродиева, И. Интертекстуалност, хипертекстуалност и мултимодалност в медиите по темата COVID-19. // *Orbis Linguarum (Езиков свят)*, 2020, № 3, 8 – 22. [Mavrodieva, I. Intertekstualnost, hipertekstualnost i multimodalnost v mediite po temata COVID-19. // *Orbis Linguarum (Ezikov svyat)*, 2020, № 3, 8 – 22.]

Матвеева/Matveeva 2003: Матвеева, Т. В. *Учебный словарь: русский язык, культура речи, стилистика, риторика*. Москва: Флинта – Наука, 2003. [Matveeva, T. V. *Uchebnyy slovar`: russkiy yazyk, kul`tura rechi, stilistika, ritorika*. Moskva: Flinta – Nauka, 2003.]

Монография/Monografiya 2003: Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, обучение, оценка. Департамент по языковой политике, Страсбург. Московский государственный лингвистический университет (русская версия), 2003.

[Obshcheevropeiskie kompetencii vladeniya inostrannym yazykom: Izuchenie, obuchenie, ocenka. Departament po yazykovoy politike, Strasburg. Moskovskiy gosudarstvennyy lingvisticheskiy universitet (russkaya versiya), 2003.]

Прокофьев/ Prokof'ev 2013: Прокофьев, Г. В. Категория интердискурсивности как средство организации медиадискурса. // *Вестник Томского государственного педагогического университета*, 2013, № 5, 77 – 79. [Prokof'ev, G. V. Kategoriya interdiskursivnosti kak sredstvo organizatsii mediadiskursa. // *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta*, 2013, № 5, 77 – 79.]

ПППС/PPPS 2005: *Профессионально-педагогические понятия: Словарь.* Романцев, Г. М. и кол. Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2005. [Professional'no-pedagogicheskie ponyatiya: slovar'. Romantsev, G. M. et al. Ekaterinburg: Izdatel'stvo Rossiyskogo gosudarstvennogo profesional'no-pedagogicheskogo universiteta, 2005.]

Пеге-Гро/P`ege-Gro 2008: Пеге-Гро, Н. *Введение в теорию интертекстуальности.* Москва: Изд. ЛКИ, 2008. [P`ege-Gro, N. *Vvedenie v teoriyu intertekstual'nosti.* Moskva: Izd. LKI, 2008.]

Рикьор/ Rikyor 2004: Рикёр, П. *Память, история, забвение.* Москва: Издательство гуманитарной литературы, 2004. [Rikyor, P. *Pamyat', istoriya, zabvenie.* Moskva: Izdatel'stvo gumanitarnoy literatury, 2004.]

Таушанова/Taushanova, http: Таушанова, И. *Коллективната памет и ролята на индивида.* <<https://nauka.bg/2013/52/Kolektivnata-pamet-i-rolqta-na-individa-2012.pdf>>, 25 март 2024. [Taushanova, I. *Kolektivnata pamet i rolyata na individa.* <<https://nauka.bg/2013/52/Kolektivnata-pamet-i-rolqta-na-individa-2012.pdf>>, 25 March 2024.]

Тураева/Turaeva 2009: Тураева, З. Я. *Лингвистика текста. Текст: структура и семантика.* Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. [Turaeva, Z. Ya. *Lingvistika teksta. Tekst: struktura i semantika.* Moskva: Knizhnyy dom «LIBROKOM», 2009.]

Фатеева/Fateeva 1997: Фатеева, Н. А. Интертекстуальность и ее функции в художественном дискурсе. // *Известия Российской академии наук. Серия литературы и языка*, 1997, Т: 56, 12 – 21. [Fateeva, N. A. *Intertekstual'nost' i eyo funktsii v hudozhestvennom diskurse.* // *Izvestiya Rossiyskoy akademii nauk. Seriya literatury i yazyka*, 1997, Т: 56, 12 – 21.]

Dictionary of Philosophy/Философски речник 2009: *The Cambridge Dictionary of Philosophy.* Cambridge: Cambridge University Press – КК „Труд“, 2009.

Чернева/Cherneva 2013: Чернева, Н. П. *Прецедентные феномены русского лингвокультурного дискурса*. Пловдив: АРЕНА-ПРИНТ, 2013. [Cherneva, N. P. *Pretsedentnye fenomeny russkogo lingvokul`turnogo diskursa*. Plovdiv: ARENA-PRINT, 2013.]

Чернявска/Chernyavska 2004, http: Чернявская, В. Е. Интертекст и интердискурс как реализация текстовой открытости. // *Вопросы когнитивной лингвистики*, 2004. <<https://cyberleninka.ru/article/n/intertekst-i-interdiskurs-kak-realizatsiya-tekstovoy-otkrytosti>>, 30 април, 2024. [Chernyavskaya, V. E. Intertekst i interdiskurs kak realizatsiya tekstovoy otkrytosti. // *Voprosy kognitivnoy lingvistiki*, 2004. <<https://cyberleninka.ru/article/n/intertekst-i-interdiskurs-kak-realizatsiya-tekstovoy-otkrytosti>> 30 April 2024.]